

Urszula Szuścik
Uniwersytet Śląski

Pedagog sztuki – plastyki – a rzeczywistość szkoły polskiej

Sztuka i pedagog sztuki we współczesnej rzeczywistości szkoły polskiej w ostatnich trzydziestu latach to problematyka traktowana marginalnie w dyskusjach nad kształtem edukacji i wartości sztuki w życiu dziecka i młodego człowieka. Wystarczy przeanalizować nową podstawę programową i podstawę z lat osiemdziesiątych XX wieku, która wówczas, w mojej ocenie, dawała szansę na bardziej rzetelne wprowadzenie w zagadnienia formy i treści w sztuce na wszystkich poziomach edukacji. Aktualnie można stwierdzić, że szansę na nowatorskie i twórcze programy w nauczaniu sztuki daje możliwość tworzenia ich przez teoretyków, praktyków i artystów. Programy takie formułują i wdrażają do praktyki jednostki twórcze i wybitne, natomiast nauczyciel, który oczekuje wsparcia w swojej pracy, szuka interesujących programów nauczania i ciekawych rozwiązań metodycznych. Program taki pozwala mu nie tylko na realizację treści nauczania sztuki w praktyce, ale również daje możliwość satysfakcji i rzetelnego wywiązywania się z podjętych zadań zawodowych.

Pedagog sztuki jest osobą, która posiada profesjonalne, akademickie przygotowanie do prowadzenia tego rodzaju zajęć. Są to absolwenci kierunku studiów z zakresu edukacji artystycznej czy akademii sztuk pięknych, akademii muzycznych. Często taki nauczyciel sam jest twórcą, co wzbogaca jego warsztat metodyczny w pracy z uczniem.

Dlaczego sytuacja pedagoga sztuki jest trudna? Wynika to z tego, jak przypuszczam, że nie ma on pełnych możliwości do samorealizacji zawodowych, co wiąże się z niewystarczającą liczbą godzin dydaktycznych przeznaczonych do realizacji treści przedmiotowych ze sztuki.

Już we wcześniejszych dyskusjach nad kształtem edukacji przez sztukę wskazywano na jej niezadowolającą sytuację w polityce oświatowej w Polsce¹.

---

¹ „Sztuka” 1984, nr 4, s. 5–35.

W swoich rozważaniach skupiłam się na edukacji artystycznej – plastycznej – i jej sytuacji w szkole polskiej.

Andrzej Skoczylas pisał w latach osiemdziesiątych XX wieku, że edukacja plastyczna stanowi ważny czynnik pomnażania wartości kultury, rozwijania estetycznej chłonności i wrażliwości ludzi.

System edukacji plastycznej jest ciągłym procesem przewyższania nawyków, kształtowania i rozwijania świadomości. W tym procesie niezależnie od obiektywnych warunków, trudnej dziś sytuacji ekonomicznej kraju, istnieją różnorakie bariery².

Mieczysław Wejman w odniesieniu do kultury plastycznej, uważał, że:

Zatem w przeciwieństwie do biernej percepcji świata kultura plastyczna człowieka – pojęta jako rozwój daje się określić szerokością, różnorodnością i głębią jego przeżyć. W życiu społecznym zjawiska te przebiegają inaczej.

Pewną ilość przeżyć z tej dziedziny, raczej bodźców do tych przeżyć dziedziczy się przez wychowanie rodzinne i środowiskowe w formie nawyków obyczajowych; wyższy poziom osiąga się przez kształcenie; właściwy i pożądany stopień uwarunkowany jest zaistnieniem powszechnej świadomości, iż refleksyjny, aktywny stosunek do rzeczywistości widzianej jest twórczym samookreśleniem się.

Najtrwalej i najgłębiej spełnia to się przez obcowanie ze sztuką, gdyż ona nie tylko oznacza to, co widać, lecz także wyraża to, czego poszukuje myśl i czego pragnie uczucie³.

Jerzy Kossak określał współczesną kulturę plastyczną jako rozległy obszar świadomości estetycznej. Kształtuje ją również ikonosfera, jaka wiąże się z filmem i telewizją, z obrazami w ruchu, z wizjami dynamicznymi, kolorowymi, udratyzowanymi. Dzisiaj należy dodać jeszcze komputer i grafikę komputerową⁴.

Nauczyciele uczący plastyki, w wypowiedziach na forum „Sztuki” (1984, nr 4)⁵ o kondycji nauczanego przedmiotu, podkreślają przede wszystkim brak prawidłowej bazy do prowadzenia zajęć plastycznych; chodzi tu o brak klasopracowni, środków dydaktycznych, o przydział godzin plastyki nauczycielom, którym brakuje godzin do pensum, i wreszcie o brak świadomości niektórych dyrektorów szkół znaczenia realizacji celów tego przedmiotu w rozwoju uczniów, co przejawia się np. w organizowaniu prac społecznych oraz porządkowych w ramach lekcji plastyki. Zwrócono rów-

² A. Skoczylas, *Wprowadzenie*, „Sztuka” 1984, nr 4, s. 1.

³ M. Wejman, *Co to jest kultura plastyczna?*, „Sztuka” 1984, nr 4, s. 5.

⁴ J. Kossak, *Co to jest kultura plastyczna?*, „Sztuka” 1984, nr 4, s. 6.

⁵ K. L. (oprac.), *Nauczyciele wychowania plastycznego o swojej pracy*, „Sztuka” 1984, nr 4, s. 13–15.

niez uwagę na niewystarczającą liczbę godzin z metodyki nauczania plastyki na studiach wyższych, w tym odnośnie do edukacji wczesnoszkolnej, co nie pozwala przyszłemu nauczycielowi poznać w pełni warsztatu plastycznego. Podkreślono brak najnowszych informacji z badań nad odbiorem sztuki przez dzieci i młodzież, co wpłynęłoby na pogłębiony proces kształcenia nauczycieli i metody pracy z uczniami.

Podsumowując dyskusję nad edukacją plastyczną w przywoływanym numerze „Sztuki”, Franciszek Kuduk pisał m.in.:

Tak odległy od rzeczywistych potrzeb dzisiejszy stan edukacji plastycznej spowodowany i utrwalony został zadowoleniem się w powojennym modelu naszej kultury dziewiętnastowiecznego sposobu użytkowania twórczości plastycznej. Choć oczywiście w zupełnie innej skali i przy nieporównanie szerszym kręgu odbiorców. Bo ciągle jeszcze w powszechnym przeświadczeniu społecznym zainteresowanie sztuką traktowane jest jako coś, co człowieka „zdobi”, a nie jako coś, co także warunkuje jego przydatność i sprawność zawodową. Zainteresowanie sztuką, poznawanie jej, ciągle jeszcze u nas tylko o kimś „dobrze świadczy” – analfabetyzm w tej dziedzinie o nikim nie świadczy źle.

Edukacja plastyczna uwikłana została u nas w wyjątkowo dotkliwą sieć pozorów. Bo są miejsca, z których wszystko wygląda dobrze.

[...] – Podejmowane w ostatnim okresie wysiłki, by wreszcie zorganizować powszechną edukację plastyczną [...] ciągle nie są jeszcze zapowiedzią realistycznego i skutecznego programu w tej dziedzinie. Bo jak szkoła szkołą zawsze najwięcej zależało od nauczyciela. Tymczasem u nas „wychowania plastycznego” nie ma po prostu kto uczyć.

[...] Podejmując na łamach „Sztuki” próbę chociaż częściowego spojrzenia na dzisiejszy stan i potrzeby w dziedzinie edukacji plastycznej, wychodziliśmy z założenia, że problem ten musi się znaleźć wśród pierwszoplanowych, narodowych zadań szkolno-wychowawczych. Że trzeba jak najszybciej przewyciężyć pobłażliwe i czysto dekoracyjne rozumienie tego kręgu spraw i potrzeb przez władze oświatowe, przez szkołę i przez dom. Że wysoce nienormalna jest taka sytuacja, kiedy egzamin z wiedzy o sztuce jest najłatwiejszym egzaminem w szkole, a najtrudniejszym w życiu i w praktyce społecznej⁶.

Należy dodać na marginesie tej dyskusji, że i wówczas, i aktualnie dosyć duża grupa absolwentów kierunku wychowanie plastyczne (aktualna nazwa: edukacja artystyczna) nie otrzymuje pracy w swoim zawodzie i jest na bezrobociu lub podejmuje pracę w zakresie projektowania czy reklamy. Wiąże się to z brakiem kontroli nad naborem na studia tej specjalności i możliwościami ich zatrudnienia oraz z brakiem drugiej specjalności za-

⁶ F. Kuduk, *Podsumowanie*, „Sztuka” 1984, nr 4, s. 35.

wodowo-pedagogicznej dla tych absolwentów, dla których nie starcza godzin z plastyki do realizacji pensum dydaktycznego.

Warunki realizacji przedmiotu plastyka, jego założenia, efektywność i celowość realizacji w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku zostały poddane badaniu w ramach grantu KBN PBZ 023-07 pod opieką naukową prof. dr hab. Katarzyny Olbrycht⁷. Badania były prowadzone pod patronatem Ministerstwa Kultury i Sztuki. Uczestniczyli w nich czołowi przedstawiciele świata nauki i sztuki: Zygmunt Lis, Stefan Kościelicki, Stanisław Popek, Wiesław Karolak, Lidia Chmielewska, Norbert Wittek, Andrzej Pietsch, Stanisław Wieczorek, Piotr Kowalski, Krystyna Wilkoszewska, Zofia Kruczkowska, Ireneusz Kawecki, Wiesława Limont, Anna Boguszewska, Anna M. Żukowska, Danuta Skulisz, Bogdan Ośko, Katarzyna Markiewicz-Jarocka, Irena Popiołek-Rodzińska, Stanisław Rodziński, Urszula Szuścik, Józef Górniewicz, Edyta Korepta, Irena Tuora, Joanna Byrdy, Jolanta Gisman-Stoch, Joanna Winnicka-Gburek i inni.

Badaniami objęto nauczycieli i uczniów szkół podstawowych i średnich – liceów ogólnokształcących. Celem zadania badawczego, które realizowałam w tym grantcie, było określenie funkcji przedmiotu: plastyka w działalności dydaktyczno-wychowawczej szkoły podstawowej i średniej z uwzględnieniem multimediów⁸. Opracowanie badań miało służyć dokonaniu analizy obowiązujących planów i programów dydaktyczno-wychowawczych szkół podstawowych i średnich ze względu na zakładane, realizowane i postulowane funkcje plastyki jako przedmiotu nauczania – deklarowane cele, zadania, widoczne w treściach preferencje, weryfikacja stopnia praktycznej realizacji zakładanych funkcji, opinie o zakładanych, realizowanych i postulowanych funkcjach plastyki. Zwrócono uwagę na wykorzystanie środków dydaktycznych, ze szczególnym uwzględnieniem multimediów w nauczaniu sztuki i rozwoju twórczości uczniów.

Badania dały odpowiedzi m.in. na następujące problemy:

1. Jakie miejsce zajmuje plastyka w programach nauczania szkoły podstawowej i średniej, jako przedmiot nauczania oraz w ramach zajęć pozalekcyjnych?

⁷ K. Olbrycht (red.), *Kształcenie pedagogów realizujących wychowanie plastyczne – w świetle aktualnych potrzeb edukacyjnych i uwarunkowań społeczno-kulturalnych. Materiały z ogólnopolskiego seminarium zorganizowanego w ramach grantu KBN PBZ 023-07 w dniach 28–29 października 1997 w Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie*, Cieszyn 1998; eadem (red.), *Nauczyciele plastyki i ich kształcenie*, Cieszyn 1999.

⁸ U. Szuścik, „Plastyka” wczoraj i dziś, [w:] K. Olbrycht (red.), *Kształcenie pedagogów realizujących...*, s. 107–116.

2. Jak są realizowane przez nauczycieli treści kształcenia przedmiotu plastyka?
3. Jaka jest efektywność metod kształcenia stosowanych w procesie dydaktycznym?
4. Jakie środki dydaktyczne nauczyciel stosuje na lekcjach, uwzględniając najnowsze osiągnięcia techniki w tym zakresie?
5. Jaki zakres treści plastyki jest rozumiały i przyswajany przez uczniów?
6. Jaki jest stosunek uczniów do przedmiotu plastyka i do uczącego?
7. Jakie miejsce zajmuje plastyka w ich pracy szkolnej?
8. Czy uczniowie odczuwają znaczenie funkcjonowania plastyki w ich życiu szkolnym i społecznym?
9. Jakie typy lekcji odpowiadają uczniom najbardziej?
10. Jakie formy aktywności plastycznej są podejmowane na zajęciach plastycznych?

Badaniami objęto uczniów w młodszym i starszym wieku szkolnym (tj. od 7 do 15 roku życia) i uczniów szkoły średniej – liceum ogólnokształcącego (od 15 do 18 roku życia). Przeprowadzono je w wybranych losowo szkołach podstawowych i średnich Cieszyna, Bielska, Katowic i Torunia oraz wśród nauczycieli uczących plastyki w tych szkołach. Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, wykorzystano takie techniki badawcze, jak wywiad (z uczniami klas I–IV szkoły podstawowej) i ankietę (ankietę dla uczniów klas V i VI szkoły podstawowej, gimnazjum, liceum ogólnokształcącego i dla nauczycieli plastyki).

W wyniku analizy materiału badawczego można było m.in. stwierdzić, że uczeń w wyniku realizacji programu nauczania plastyki powinien:

1. Odbierać wartości wyrazowe zjawisk wizualnych otaczającej rzeczywistości oraz dzieł sztuki.
2. Posługiwać się podstawowymi środkami wyrazu plastycznego.
3. Zdobyć podstawową wiedzę z zakresu dziedzin sztuk plastycznych.
4. Przejawiać chęć plastycznego kształtowania własnego otoczenia.
5. Cenić i chronić dzieła sztuki.
6. Być wrażliwym na piękno otaczającej go rzeczywistości.
7. Umieć dokonywać oceny wartości estetycznych piękna artystycznego i pozaartystycznego.

Cel, który w ramach nauczania analizowanego przedmiotu powinien być realizowany na pierwszym miejscu, to rozwój motywacji do pojętych

bardzo szeroko działań twórczych u uczniów. Większą uwagę winno zwracać się na kształcenie umiejętności oceny i wartościowania estetycznego.

Z analizy wyników nasuwają się następujące wnioski:

- uczniowie wszystkich typów szkół stwierdzili, że sztuka jest potrzebna w życiu człowieka,
- chcą, aby zajęć plastycznych było przynajmniej dwie godziny tygodniowo, a nawet więcej,
- zajęcia powinny mieć charakter bardziej warsztatowy, gdzie wiedza będzie praktycznie wdrożona,
- lekcje prowadzone są interesująco,
- młodzież chce korzystać na zajęciach z komputera, kamery, aparatu fotograficznego, odtwarzacza wideo i innych środków technologicznych w opracowaniu obrazu,
- w ocenie osiągnięć uczniów przeważa ocena autorytatywna nad demokratyczną,
- przez ciekawie prowadzone zajęcia plastyczne uczniowie mogą się nauczyć rysować, malować,
- warsztat plastyczny ucznia jest mało urozmaicony pod względem technik plastycznych,
- orientacja uczniów w zakresie pojęć i nazw plastycznych jest bardzo mała,
- uczniowie nie lubią zajęć teoretycznych.

Po analizie opinii na temat jakości nauczania plastyki i wyników badań grantu nasuwa się smutny i jednoznaczny wniosek, że niewiele się w tej sferze edukacji zmieniło na korzyść uczniów i nauczycieli. Plastyka to przedmiot nauczania, który jest nieustannie tematem w dyskusjach nad programami i koncepcjami kształcenia.

W latach 2007–2008 podjęto kolejne działania badawcze i edukacyjne, których celem było opracowanie *Standardów edukacji wizualnej*⁹ w ramach *Standardów edukacji kulturalnej*¹⁰. Projekt został zrealizowany pod patronatem Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W opracowaniu standardów edukacji wizualnej wzięli udział: Wiesława Limont, Krystyna

---

⁹ A. Boguszewska, B. Didkowska, K. Ferenz, W. Limont, D. Śmiechowski, U. Szućcik, *Standardy edukacji wizualnej*, [w:] A. Białkowski (red.), *Standardy edukacji kulturalnej. Materiały do konsultacji środowiskowych*, Warszawa 2008, (Fundacja Polskiej Rady Muzycznej. Projekt Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Tworzenie i wdrażanie standardów edukacji kulturalnej w Polsce numer grantu 12835/08), s. 52–97.

¹⁰ A. Białkowski (red.), *Standardy edukacji kulturalnej...*

Ferenz, Urszula Szuścik, Anna Boguszewska, Bernadeta Didkowska, Dariusz Śmiechowski. Plastyka została tutaj zdefiniowana jako edukacja wizualna.

Edukacja wizualna jest kształceniem do odbioru plastyki rozumianej jako ikonosfera, czyli cała otaczająca nas przestrzeń wizualna. W znacznej mierze przygotowuje także do myślenia i działania twórczego. Plastyka i zawarte w niej wartości są jednocześnie środkami ułatwiającymi odbiorcom i uczestnikom procesów twórczych nabywanie wiedzy i informacji z innych dziedzin i rozwijanie aktywności poznawczej¹¹.

Cel edukacji wizualnej polega zatem na motywowaniu dzieci i młodzieży do kreatywnego myślenia i działania w przyszłych zawodach i wszelkich dziedzinach życia, a także kształtowanie postaw refleksyjnych wobec różnorodnych form sztuki oraz przestrzeni kulturalnej i społecznej. W programie tym zwrócono m.in. uwagę na rolę architektury w przestrzeni współczesnej ikonosfery i kultury.

Celem tej edukacji jest zwrócenie uwagi na kulturowe, społeczne, technologiczne, ekonomiczne i ekologiczne aspekty architektury oraz urbanistyki. Upowszechnienie wiedzy o architekturze i plastyce wymaga szczególnego traktowania [...] Realizacja założonych celów na poszczególnych etapach kształcenia dzieci i młodzieży pozwala na osiąganie dojrzałości emocjonalnej, intelektualnej i moralnej, pozwalających na harmonijny rozwój osobowości. Proces edukacji rozwija kompetencje komunikacyjne związane z różnymi formami działań artystycznych i odbioru tekstów kultury [...] Kształcenie u młodego odbiorcy umiejętności krytycznej oceny przekazów wizualnych i audiowizualnych jest ważne dla utrzymania tożsamości osobowej i równowagi psychicznej. Treści standardów edukacji wizualnej proponuje się realizować z uwzględnieniem sfery psychologiczno-pedagogiczno-estetycznej: percepcja – przeżycie – doświadczenie – wiedza – czytanie sztuki [...] istotne jest kształcenie młodego człowieka, uczące go poruszania się w nowej ikonosferze. Jest to ogniwo edukacyjne, które mogłoby uczyć świadomej percepcji, selektywnego i krytycznego wyboru, w tym także dystansu do przekazu plastycznego. Konieczna wydaje się więc umiejętność czytania przekazów wizualnych: począwszy od dzieł sztuki, przez informację wizualną, po reklamę. Niezbędne jest zatem odejście od edukacji artystycznej traktowanej jako przedmiot marginalny¹².

Wartością poznawczą i metodyczną opracowanych standardów kształcenia w zakresie edukacji wizualnej jest przedstawienie założeń i treści kształcenia na wszystkich etapach nauczania, począwszy od przedszkola,

¹¹ A. Boguszewska, B. Didkowska, K. Ferenz, W. Limont, D. Śmiechowski, U. Szuścik, *Standardy edukacji wizualnej*, s. 53.

¹² *Ibidem*, s. 53, 54.

przez szkołę podstawową (klasy I–III, klasy IV–VI), gimnazjum, liceum ogólnokształcące, liceum profilowane, technikum. Każdy zakres treści edukacji wizualnej omawianych w *Standardach* na danym etapie nauczania obejmuje następujące części: wprowadzenie, standardy osiągnięć ucznia (w tym: ekspresja i umiejętność tworzenia wypowiedzi plastycznych, percepcja i przeżywanie komunikatów wizualnych, wiedza i rozumienie języka wizualnego), edukacja wizualna a kultura medialna, czynne uczestnictwo w kulturze wizualnej, pakiety zajęć plastycznych, warunki realizacji programów edukacji wizualnej opartych na standardach, postulaty. Zaproponowano zintegrowaną koncepcję kształcenia – nauczania i wychowania wizualnego młodego człowieka. Treści są zróżnicowane pod względem stopnia trudności i wynikających z nich zadań dla ucznia i nauczyciela. Jest to ewenement na skalę Polski, który, jeżeli zostałby wdrożony do praktyki edukacyjnej, w pełni pozwoliłby na usystematyzowanie i uporządkowanie koncepcji kształcenia w zakresie edukacji wizualnej. Program w mojej ocenie jest bardzo dobry i wymaga kompetentnych nauczycieli do jego realizacji. Na razie jednak sprawa została zamknięta na etapie opracowania standardów edukacji wizualnej i z innych dziedzin sztuki.

Treści edukacji plastycznej¹³ zawarte w starej podstawie programowej¹⁴ miały charakter ogólny. Stanowiło to znaczną trudność w skutecznym i wartościowym edukacyjnie opracowaniu planu pracy dydaktycznej, a często oznaczało pomijanie treści kształcenia plastycznego w toku edukacji ucznia, szczególnie na etapie kształcenia w klasach I–III szkoły podstawowej. Nauczyciel, który w klasach IV–VI szkoły podstawowej uczył sztuki, to jest plastyki i muzyki, często nie posiadał tak pełnego przygotowania do prowadzenia obu przedmiotów nauczania, był najczęściej specjalistą w jednej dziedzinie sztuki.

Nowa podstawa programowa¹⁵ bardziej szczegółowo określa cele edukacji plastycznej, ale ma jeszcze charakter zbyt ogólny. W klasach młodszych szkoły podstawowej zwraca się szczególną uwagę na wsparcie i indywidualizację pracy twórczej z dzieckiem. Plastyka stanowi odrębny przedmiot nauczania, którego może nauczać specjalista – nauczyciel plastyki. Na II i III etapie edukacyjnym plastyka jest również wyodrębniona jako przedmiot nauczania, którego naucza specjalista w tym zakresie, lekcje odbywają

¹³ U. Szuścik, *Opracowanie w zakresie oceny nowej podstawy programowej dla Wydawnictwa Pedagogicznego Operon sp. z o.o.*, Gdańsk 2011.

¹⁴ Podstawa programowa z dnia 1 września 2002, 2007 r.

¹⁵ Podstawa programowa z dnia 1 września 2012 r.

się w każdym tygodniu. Na wszystkich etapach kształcenia ucznia zwraca się uwagę na wykorzystanie narzędzi multimedialnych i mediów w nauczaniu oraz kształcenie świadomości kulturowej.

Odpowiedzialność nauczyciela za swoją pracę i pracę uczniów jest jego najważniejszą powinnością. Odpowiedzialny pedagog to osoba posiadająca wysokie kompetencje merytoryczne i metodyczne, otwarta na konstruktywne zmiany w pracy z uczniami, szanująca ich indywidualność i zdolności. Potrafi również te zdolności dostrzec w uczniach oraz stworzyć takie sytuacje, które pomagają w ich ujawnieniu i rozwoju. Takie warunki kształcą w uczniach postawę samoakceptacji i bezpieczeństwa emocjonalnego. To daje poczucie równowagi psychicznej i motywacji do nauki. Uczeń może rozwijać swoje zdolności, a zarazem odkrywać je.

Żyjemy w czasach, które, jak się wydaje, wyznaczają dwie osie: jedna, fascynująca miliony ludzi na świecie, to oś społeczeństwa informatycznego, komputerowego, urzeczonożonego możliwościami stwarzanymi przez Internet i druga – oś postmodernizmu. Postmodernizm zanegował optymistyczną wizję Oświecenia, które głosiło, że będzie następował niczym nieograniczony postęp, że z roku na rok będziemy się stawali lepsi, mądrzejsi, bogatsi. Doświadczenia następnych stuleci dowiodły utopijności takiego myślenia. Rozpadł się mit idealnego społeczeństwa, szczęśliwych, dostatnich rodzin, nastąpiła dezintegracja więzi społecznych, rodzinnych. Francuski socjolog z początku naszego wieku Emile Durkheim nazwał to zjawisko anomią społeczną, czyli brakiem zakorzenienia w przeszłości, co rodzi potrzebę poszukiwania własnej drogi. I, jak się wydaje, postmodernizm jest takim poszukiwaniem własnej drogi. Wykorzystuje przy tym rozmaite tradycje, które łączy, nie przejmując się tym, czy są spójne, czy synkretyczne¹⁶.

Żyjemy w świecie zdominowanym przez kulturę wizualną, przez język mediów, który stał się językiem informacji, komunikacji i promocji. Przenika on z łatwością w najdalszy zakątek świata, dzięki technice komputerowej, co daje możliwość poznania i asymilacji kultur. Jak w takim zróżnicowanym, stechnicyzowanym świecie ma się odnaleźć dziecko i młody człowiek ze swoimi potrzebami, przeżyciami i twórczością? Jak pisze Sławomir Gołaszewski, „wśród współczesnych rodzajów sztuki z łatwością możemy wyróżnić sztukę dla kretynów, sztukę dla debili i sztukę dla partycypujących w niej odmiennie od tych, którzy wyznaczają kanon, obyczaj i normę”¹⁷. Rzeczywistość ta wpływa na charakter przeżyć, w tym przeżyć

¹⁶ G. Szcześniak, *Blaski i cienie New Age. Wodnik w poszukiwaniu własnej drogi*, „Czwarty Wymiar” 1998, nr 10, s. 6.

¹⁷ S. Gołaszewski, *Umiłowanie drogi życia. NUSANTARA SADHANA*, „Czwarty Wymiar” 1998, nr 10, s. 48.

estetycznych dzieci i młodzieży. A dziecko i młody człowiek zawsze, bez względu na czas, epokę pragną zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych i emocjonalnych. Kiedy wkraczają w wiek i życie, w którym rozróżniają i nazywają obiekty tej rzeczywistości, najczęściej korzystają ze świata dóbr cywilizacji, nie zawsze w sposób właściwy dla ich potrzeb i możliwości, co często wypacza ich psychikę.

Pedagog sztuki jest bardzo potrzebny we współczesnej szkole, ale nie ma często pracy w swoim zawodzie ze względu na niekorzystną politykę oświatową w odniesieniu do przedmiotów nauczania związanych ze sztuką, m.in. z powodu braku etatów dla pedagogów sztuki. Mamy dużą grupę bardzo dobrze wykształconych nauczycieli sztuki, ale nie ma dla nich pracy, co w konsekwencji prowadzi do spadku jakości i wykształcenia potrzeb kulturalnych, w tym estetycznych i artystycznych społeczeństwa.

Nauczyciel twórczy rozwija m.in. swoją wyobraźnię i wyobraźnię uczniów, równocześnie daje wychowankom poczucie realizmu i doceniania wartości życia. Proces kształcenia to proces twórczy, na który składają się czynniki racjonalne i irracjonalne określone przez osobowości uczestniczące w nim. Nauczanie jest sztuką praktyczną, procesem wymagającym intuicji, twórczości, improwizacji i ekspresji¹⁸.

Pedagogika sztuki to edukacja przez twórczość i do twórczości. Jest ona procesem, w wyniku którego uczeń odkrywa nowe możliwości swojego rozwoju. Aby móc to zrealizować, nauczycielowi powinno się zaoferować w toku kształcenia akademickiego i dalszego rozwoju zawodowego poznanie nowych koncepcji w pedagogice sztuki, wskazując jednocześnie na ich cele oraz konsekwencje rozwojowe i poznawcze wynikające z ich realizacji.

Bibliografia

- Białkowski A. (red.), *Standardy edukacji kulturalnej. Materiały do konsultacji środowiskowych*, Warszawa 2008 (Fundacja Polskiej Rady Muzycznej. Projekt Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Tworzenie i wdrażanie standardów edukacji kulturalnej w Polsce, numer grantu 12835/08).
- Boguszewska A., Didkowska B., Ferenz K., Limont W., Śmiechowski D., Szuścik U., *Standardy edukacji wizualnej*, [w:] A. Białkowski (red.), *Standardy edukacji kulturalnej. Materiały do konsultacji środowiskowych*, Warszawa 2008 (Fundacja Polskiej Rady Muzycznej. Projekt Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Tworzenie i wdrażanie standardów edukacji kulturalnej w Polsce numer grantu 12835/08), s. 52–97.

---

¹⁸ Patrz: A. T. Person, *Nauczyciel – teoria i praktyka w kształceniu nauczycieli*, Warszawa 1994.

- Gołaszewski S., *Umiłowanie drogi życia*. NUSANTARA SADHANA, „Czwarty Wymiar” 1998, nr 10, s. 48.
- K. L. (oprac.), *Nauczyciele wychowania plastycznego o swojej pracy*, „Sztuka” 1984, nr 4, s. 13–15.
- Kossak J., *Co to jest kultura plastyczna?*, „Sztuka” 1984, nr 4, s. 6.
- Kuduk F., *Podsumowanie*, „Sztuka” 1984, nr 4, s. 35.
- Olbrycht K. (red.), *Kształcenie pedagogów realizujących wychowanie plastyczne – w świetle aktualnych potrzeb edukacyjnych i uwarunkowań społeczno-kulturalnych. Materiały z ogólnopolskiego seminarium zorganizowanego w ramach grantu KBN PBZ 023-07 w dniach 28–29 października 1997 w Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie*, Cieszyn 1998.
- Olbrycht K. (red.), *Nauczyciele plastyki i ich kształcenie*, Cieszyn 1999.
- Podstawa programowa z dnia 1 września 2002, 2007 r.
- Podstawa programowa z dnia 1 września 2012 r.
- Skoczylas A., *Wprowadzenie*, „Sztuka” 1984, nr 4, s. 1.
- Szcześniak G., *Blaski i cienie New Age. Wodnik w poszukiwaniu własnej drogi*, „Czwarty Wymiar” 1998, nr 10, s. 6.
- Szuścik U., *Opracowanie w zakresie oceny nowej podstawy programowej dla Wydawnictwa Pedagogicznego Operon sp. z o.o.*, Gdańsk 2011.
- Szuścik U., „Plastyka” wczoraj i dziś, [w:] K. Olbrycht (red.), *Kształcenie pedagogów realizujących wychowanie plastyczne – w świetle aktualnych potrzeb edukacyjnych i uwarunkowań społeczno-kulturalnych. Materiały z ogólnopolskiego seminarium zorganizowanego w ramach grantu KBN PBZ 023-07 w dniach 28–29 października 1997 w Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie*, Cieszyn 1998, s. 107–116.
- Wejman M., *Co to jest kultura plastyczna?*, „Sztuka” 1984, nr 4, s. 5.